

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาทัศนคติของเกษตรกรตำบลต่อระบบส่งเสริมการเกษตรใน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยดังนี้

1. เพื่อศึกษาลักษณะส่วนบุคคลของเกษตรกรตำบล
2. เพื่อศึกษาทัศนคติของเกษตรกรตำบลต่อระบบส่งเสริมการเกษตร
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะส่วนบุคคลกับทัศนคติของเกษตรกรตำบล

ต่อระบบส่งเสริมการเกษตร

4. เพื่อค้นหาข้อคิดเห็น ปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรตำบลเกี่ยวกับระบบส่งเสริมการเกษตร

กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา เป็นเกษตรกรตำบลที่ปฏิบัติงานอยู่ในเขต 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล) จำนวน 175 คน สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะส่วนบุคคลใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบสมมติฐานใช้การวิเคราะห์ไคสแควร์ (Chi-Square Test) และวิเคราะห์ขนาดของความสัมพันธ์ (Contingency Coefficient) โดยวิธีของเพียร์สัน (Pearson) ผลการวิเคราะห์สรุปได้ดังนี้

ลักษณะส่วนบุคคล

เกษตรตำบลส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ยประมาณ 34 ปี สมรสแล้ว นับถือศาสนาพุทธ ใช้ภาษาไทยในการติดต่อสื่อสารกับเกษตรกร มีภูมิลำเนาอยู่นอกเขต 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี มีประสบการณ์การฝึกอบรมเกี่ยวกับการเกษตรเฉลี่ยประมาณ 3 ครั้ง

ทัศนคติของเกษตรตำบลต่อระบบส่งเสริมการเกษตร

1. ทัศนคติต่อการฝึกอบรมประจำเดือน

เกษตรตำบลมีทัศนคติที่ต่อระยะเวลาที่ใช้ในการฝึกอบรม 4 สัปดาห์/ครั้ง รองลงมาได้แก่ การใช้เวลาในการฝึกอบรม 1 วัน การเพิ่มพูนความรู้วิชาการเกษตรด้านทฤษฎี การมีวาระการฝึกอบรมในเรื่อง การบรรยายวิชาการ การอภิปรายแก้ไขปัญหา การทำแผนการปฏิบัติงานเยี่ยมเกษตรกร การปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง การร่วมกันวางแผน การปฏิบัติงานเยี่ยมเกษตรกร การร่วมกันแก้ไขปัญหาของเกษตรกร และมีทัศนคติปานกลางต่อการเพิ่มพูนประสบการณ์ด้านการปฏิบัติ การบรรยายวิชาการของนักวิชาการเกษตร สำนักงานเกษตรจังหวัด ตามลำดับ ค่าเฉลี่ยระดับทัศนคติของเกษตรตำบลต่อการฝึกอบรมประจำเดือนอยู่ในเกณฑ์ดี

2. ทัศนคติต่อการประชุมประจำเดือน

เกษตรตำบลมีทัศนคติที่ดีต่อการใช้เวลาประชุม 1 วัน/ครั้ง รองลงมาได้แก่ ระยะเวลาห่างกัน 4 สัปดาห์/ครั้ง การช่วยทำให้การวางแผนฯ มีประสิทธิภาพ การมีวาระการประชุมในเรื่อง การบรรยายวิชาการ การแก้ไขอุปสรรคข้อขัดข้องในการปฏิบัติงาน การวางแผนการปฏิบัติงานเยี่ยมเกษตรกร การบริหารโครงการกิจกรรมที่เร่งรัดให้ดำเนินการในอำเภอ การร่วมกันแก้ไขปัญหาอุปสรรคข้อขัดข้องในการปฏิบัติงานของเกษตร

ตำบล และมีทัศนคติปานกลางต่อการช่วยเพิ่มพูนความรู้วิชาการเกษตรเฉพาะเรื่อง/ประเด็นที่เกษตรกรตำบลต้องการ การร่วมกันแก้ไขปัญหของเกษตรกร ตามลำดับ ค่าเฉลี่ยระดับทัศนคติของเกษตรกรตำบลต่อการประชุมประจำเดือนอยู่ในเกณฑ์

3. ทัศนคติต่อการเยี่ยมเกษตรกร

เกษตรกรตำบลมีทัศนคติที่ดีต่อการเยี่ยมหมู่บ้าน ให้ครบทุกหมู่บ้านที่รับผิดชอบใน 4 ตำบล ร่องลงมาได้แก่ การกำหนดประเด็นส่งเสริมในแผนการเยี่ยมฯ การจัดทำตารางการเยี่ยมถาวร การกำหนดกลวิธีการส่งเสริมในแผนการเยี่ยมฯ การกำหนดเกษตรกรเป้าหมายในแผนการเยี่ยมฯ การกำหนด วัน เวลา และสถานที่ในแผนการเยี่ยมฯ การเยี่ยมเกษตรกรตามแผนการเยี่ยม และมีทัศนคติปานกลางต่อจุดนัดพบในแต่ละหมู่บ้านตามลำดับ ค่าเฉลี่ยระดับทัศนคติของเกษตรกรตำบลต่อการเยี่ยมเกษตรกรอยู่ในเกณฑ์

4. ทัศนคติต่อศูนย์เกษตรประจำตำบล

เกษตรกรตำบลมีทัศนคติที่ดีต่อการใช้เป็นแหล่งข่าวสาร เอกสารคำแนะนำทางการเกษตรทั้งในด้านพืช สัตว์ ประมง และปศุสัตว์ ร่องลงมาได้แก่ การใช้เป็นสถานที่ฝึกอบรมแก่เกษตรกร เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ แสดงตัวอย่างโรงแมลงศัตรูพืชแก่เกษตรกร และมีทัศนคติปานกลางต่อการกำหนดวันปฏิบัติงาน 2 วัน/สัปดาห์ ป้ายแสดงแผนการปฏิบัติงานเยี่ยมฯ ใช้เป็นสถานที่ให้เกษตรกรมาติดต่อขอคำแนะนำ ใช้สำหรับการติดต่อประสานงานกับส่วนราชการและหน่วยงานอื่น ใช้สำหรับฝึกปฏิบัติทำแปลงทดลองแปลงส่งเสริมแก่เกษตรกร กล่องรับปัญหาของเกษตรกร ใช้เป็นสถานที่แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวเกษตรกร ใช้สำหรับรวบรวมและขยายพันธุ์ดีตามลำดับ ค่าเฉลี่ยระดับทัศนคติของเกษตรกรตำบลต่อศูนย์เกษตรประจำตำบลอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง

สรุปภาพรวมทัศนคติของเกษตรกรตำบลต่อระบบส่งเสริมการเกษตร มีค่าเฉลี่ยระดับทัศนคติอยู่ในเกณฑ์

ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะส่วนบุคคลกับทัศนคติของเกษตรกรตำบลต่อระบบส่งเสริมการเกษตร

ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับทัศนคติของเกษตรกรตำบลต่อระบบส่งเสริมการเกษตรนั้น พบว่า ค่า $X^2 = 6.40$ แสดงว่ามีความสัมพันธ์ระหว่าง 2 ตัวแปรดังกล่าว ดังนั้น จึงยอมรับสมมติฐานข้างต้น ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซ็นต์ โดยมีขนาดของความสัมพัทธ์เท่ากับร้อยละ 26.87 โดยเกษตรกรตำบลที่มีอายุมากมีทัศนคติที่ต่อระบบส่งเสริมการเกษตรมากกว่าเกษตรกรตำบลที่มีอายุน้อย ส่วนตัวแปรอื่น ๆ ได้แก่ เพศ สถานภาพการสมรส ภูมิลำเนา ภาษา ศาสนา ระดับการศึกษา และประสบการณ์การฝึกอบรมกับทัศนคติของเกษตรกรตำบลต่อระบบส่งเสริมการเกษตรนั้น พบว่า ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรดังกล่าว ดังนั้นจึงไม่ยอมรับสมมติฐานข้างต้น

ข้อคิดเห็น ปัญหา และข้อเสนอแนะของเกษตรกรตำบลเกี่ยวกับระบบส่งเสริมการเกษตร

ข้อคิดเห็นของเกษตรกรตำบล

เกษตรกรตำบลส่วนใหญ่ เห็นว่าควรอยู่ปฏิบัติงานในแต่ละพื้นที่นาน 4 ปี จำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่ควรรับผิดชอบไม่สำคัญ แต่พื้นที่ไม่ควรเกิน 1 ตำบล และเห็นว่าหน้าที่ความรับผิดชอบในปัจจุบันมีมากเกินไป ส่วนภารกิจที่ได้รับมอบหมายนั้น ภารกิจการบริการส่งเสริมการเกษตร การถ่ายทอดความรู้ และการแก้ไขปัญหาของเกษตรกรสำคัญที่สุด รองลงมาคือภารกิจการสำรวจและรวบรวมสถิติข้อมูล และภารกิจการวางแผนส่งเสริมการเกษตรประจำปี ตามลำดับ

ปัญหาของเกษตรกรตำบล

1. การฝึกอบรมประจำเดือน

เกษตรกรตำบลส่วนใหญ่เห็นว่ามีปัญหาในเรื่อง การนำปัญหาของเกษตรกร มาแก้ไข และการบรรยายวิชาการของนักวิชาการเกษตร ในการฝึกอบรมฯ แต่ละครั้ง

2. ปัญหาการเยี่ยมเกษตรกร

เกษตรกรตำบลส่วนใหญ่เห็นว่ามีปัญหาในเรื่อง การเยี่ยมเกษตรกรตามแผนฯ การสนับสนุนงบประมาณวัสดุอุปกรณ์ ในการปฏิบัติงานเยี่ยมเกษตรกร และการถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกร ตามลำดับ

3. ปัญหาศูนย์เกษตรประจำตำบล

เกษตรกรตำบลส่วนใหญ่เห็นว่ามีปัญหาในเรื่อง การสนับสนุนงบประมาณวัสดุ อุปกรณ์ สำหรับการดำเนินกิจกรรมศูนย์ฯ และการดำเนินงานที่ศูนย์เกษตรประจำตำบล ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะของเกษตรกรตำบล

1. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการฝึกอบรมประจำเดือน

การแก้ไข้ปัญหาของเกษตรกร ควรร่วมกันแก้ไขให้แล้วเสร็จภายในวัน ฝึกอบรมฯ เพื่อที่เกษตรกรตำบลจะ ได้นำคำตอบสู่เกษตรกรในการเยี่ยมครั้งต่อไป และควร สนับสนุนการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์แก่นักวิชาการเกษตรด้วย

2. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเยี่ยมเกษตรกร

ควรลดภารกิจความรับผิดชอบของเกษตรกรตำบลที่นอกเหนือภารกิจหลักตาม แผนการปฏิบัติงานเยี่ยมเกษตรกรให้น้อยลง เพื่อให้เกษตรกรตำบลสามารถปฏิบัติงานตาม แผนการเยี่ยมได้ และควรสนับสนุนงบประมาณเบ็ดเสร็จ คำนึงถึงเชื้อเพลิงฯ วัสดุอุปกรณ์ สนับสนุนการเยี่ยมเกษตรกรเพิ่มขึ้น ส่วนปัญหาการถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกรนั้น ควรจ้าง เกษตรกรตำบลอาสาสมัคร (ล่ำม) ให้ครบทุกตำบล

3. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับศูนย์เกษตรประจำตำบล

เนื่องจากศูนย์เกษตรประจำตำบลเป็นงานใหม่ ซึ่งยังไม่มีการจัดสรรงบประมาณเป็นการเฉพาะชัดเจน ทำให้มีปัญหาขาดงบประมาณดำเนินการเป็นหลัก จึงควรพิจารณาจัดสรรงบประมาณวัสดุอุปกรณ์ให้ชัดเจนและเหมาะสม และเกษตรตำบลควรประชาสัมพันธ์ศูนย์ฯ ให้เกษตรกรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ เพื่อความร่วมมือและใช้ประโยชน์มากขึ้น

อภิปรายผล

ทัศนคติของเกษตรตำบลต่อระบบส่งเสริมการเกษตร

ทัศนคติต่อการฝึกอบรมประจำเดือน

เกษตรตำบลเห็นด้วยต่อระยะเวลาที่ใช้ฝึกอบรมเท่ากับ 4 สัปดาห์/ครั้ง เนื่องจากเห็นว่า เป็นระยะเวลาที่เหมาะสมที่จะนำความรู้ไปถ่ายทอดแก่เกษตรกร และนำปัญหาของเกษตรกร สู่การแก้ไขในการฝึกอบรม การใช้เวลาเพียง 1 วัน ในการฝึกอบรม อาจทำให้มีเวลาเยี่ยมเกษตรกรมากขึ้น การมีวาระต่าง ๆ ในการฝึกอบรม เช่น การเพิ่มพูนความรู้ด้านทฤษฎี อาจทำให้มีประสบการณ์และความมั่นใจในการถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกรมากขึ้น การร่วมกันวางแผนการปฏิบัติงานเยี่ยมเกษตรกร ซึ่งอาจทำให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติอีกทั้งทำให้ประหยัดเวลา วัสดุอุปกรณ์ เช่น ตำบลใกล้เคียงกันก็สามารถไปปฏิบัติงานร่วมกันเป็นทีมงาน ก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาอุปสรรคข้อขัดข้อง ทั้งของเกษตรตำบลผู้ปฏิบัติงานเอง และการแก้ไขปัญหาของเกษตรกร แม้บางปัญหาที่ไม่อาจแก้ไขเองได้ก็นำเข้าสู่การฝึกอบรมเพื่อแก้ไขร่วมกัน โดยมีเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องทั้งผู้บริหารระดับจังหวัด ระดับอำเภอ นักวิชาการเกษตร และเกษตรตำบลด้วยกันจากอำเภอต่าง ๆ ในสายการฝึกอบรมประจำเดือน และ ไม่ค่อยเห็นด้วยหรือมีทัศนคติปานกลางต่อการเพิ่มพูนประสบการณ์ด้านการปฏิบัติ เนื่องจากเกษตรตำบลมีหน้าที่ต้องปฏิบัติงานในหมู่บ้านไร่นาของเกษตรกร หนักอยู่แล้ว อาจเป็นไปได้ที่ไม่ค่อยเห็นด้วยกับการให้มีการฝึกปฏิบัติอีก

ในวันฝึกอบรม ส่วนการบรรยายวิชาการของนักวิชาการเกษตร อาจเป็นเพราะนักวิชาการเกษตรขาดความรู้และประสบการณ์ เช่น งานวิจัยของ ธงชาติ (2525 : บทคัดย่อ) พบว่า การบรรยาย วิชาการในการฝึกอบรม ยังขาดแคลนนักวิชาการที่มีความรู้และประสบการณ์สูงในระดับจังหวัด โดยภาพรวมเกษตรตำบลมีทัศนคติที่ต่อการฝึกอบรมประจำเดือน

การประชุมประจำเดือน

เกษตรตำบลมีทัศนคติที่ดีในเรื่อง การใช้เวลาประชุมเพียง 1 วัน และระยะเวลาห่างกัน 4 สัปดาห์/ครั้ง เนื่องจากเห็นว่าเป็นระยะเวลาที่เหมาะสม และไม่ได้ทำให้เสียเวลาเยี่ยมเกษตรกรมากนัก สามารถเยี่ยมเกษตรกรตามแผนการเยี่ยมที่ได้รับปรุงให้เหมาะสมกับสถานการณ์การปฏิบัติงานของอำเภอ ซึ่งจะทำให้เกิดผลในทางปฏิบัติมากขึ้น และเกษตรตำบลเห็นด้วยกับการมีวาระต่าง ๆ ในการประชุมฯ เช่น การร่วมกันแก้ไขปัญหาอุปสรรคข้อขัดข้องในการปฏิบัติงานของเกษตรตำบลเอง ซึ่งช่วยทำให้การปฏิบัติงานมีความต่อเนื่องยิ่งขึ้น การบริหาร โครงการหรือกิจกรรมที่เร่งรัดให้ดำเนินการในอำเภอ เพราะทำให้สามารถแสดงผลงานที่ได้ปฏิบัติในรอบ 4 สัปดาห์ที่ผ่านมาต่อผู้บังคับบัญชาและเกษตรตำบลคนอื่นด้วย ส่วนเรื่องที่ไม่ค่อยเห็นด้วยในการประชุมฯ ได้แก่ การเพิ่มพูนความรู้วิชาการเฉพาะเรื่องตามที่เกษตรตำบลต้องการ และการร่วมกันแก้ไขปัญหาของเกษตรกร ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าทั้ง 2 เรื่องดังกล่าว ได้ดำเนินการไปเพียงพอแล้วในการฝึกอบรมประจำเดือนเมื่อ 2 สัปดาห์ที่ผ่านมา โดยภาพรวมเกษตรตำบลมีทัศนคติที่ต่อการประชุมประจำเดือน

ทัศนคติต่อการเยี่ยมเกษตรกร

เกษตรตำบลมีทัศนคติที่ดีในเรื่อง การเยี่ยมหมู่บ้านที่รับผิดชอบ ให้ครบทุกหมู่บ้าน ใน 4 สัปดาห์ อาจเป็นเพราะว่าเป็นการพบปะกับเกษตรกรโดยตรง ทำให้เข้าใจปัญหาในพื้นที่ของตนเอง และช่วยให้การถ่ายทอดเทคโนโลยีมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ตารางการเยี่ยมช่วยให้เกษตรกรทราบวันและสถานที่เยี่ยมของเกษตรตำบลซึ่งจะสะดวกในการนัดหมายกับ

เกษตรกร สอดคล้องกับงานวิจัยของ ไพบูลย์ (2530 : 60) พบว่า ตารางการเยี่ยม ทำให้เกิดความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเกษตรกร และทำให้เกษตรกรทราบกำหนดการเยี่ยมที่แน่นอน การเยี่ยมเกษตรกรจะต้องเป็นไปตามแผนการปฏิบัติงานเยี่ยมเกษตรกร ซึ่งได้กำหนดวัน เวลา และสถานที่ที่แน่นอน ทำให้สามารถจัดเวลาให้สัมพันธ์กับงานที่จะปฏิบัติ การกำหนดเกษตรกรเป้าหมาย ช่วยให้การถ่ายทอดความรู้เป็นไปตามความต้องการของเกษตรกร การกำหนดประเด็นส่งเสริม ทำให้การส่งเสริมแต่ละเรื่องมีจุดเน้นหนัก ซึ่งทำให้เกษตรกรตำบลได้เตรียมตัวและเกิดความมั่นใจในการปฏิบัติงานมากขึ้น รวมทั้งการกำหนดกลวิธีการส่งเสริม ทำให้สามารถเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่จะนำไปใช้ได้ถูกต้อง ส่วนเรื่องจุดนัดพบในแต่ละหมู่บ้าน มีทัศนคติปานกลาง เนื่องจากเกษตรกรไม่สามารถมาพบเกษตรกรตำบลตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนดได้ เช่นเดียวกับงานวิจัยของ อัจฉนา (2528 : บทคัดย่อ) พบว่า ข้อควรปรับปรุงแก้ไขในการปฏิบัติงานตามระบบส่งเสริมการเกษตร คือ เกษตรกรขาดความร่วมมือร่วมใจในการไปรับการถ่ายทอดความรู้จากเกษตรกรตำบล โดยภาพรวมเกษตรกรตำบลมีทัศนคติต่อการเยี่ยมเกษตรกร

ศูนย์เกษตรประจำตำบล

ศูนย์เกษตรประจำตำบลเป็นที่เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร คำแนะนำทางการเกษตร เป็นสถานที่ฝึกอบรม และใช้เป็นที่แสดงตัวอย่างโรค แมลงศัตรูพืช เกษตรตำบลเห็นด้วย และมีทัศนคติที่ดี ในเรื่องดังกล่าว เพราะเป็นวิธีการส่งเสริมการเกษตรวิธีหนึ่งแทนการเยี่ยมเกษตรกรที่บ้านและไร่นา สอดคล้องกับงานวิจัยของประภา (2523 : บทคัดย่อ) พบว่า วิธีการส่งเสริมที่เห็นว่าเป็นประโยชน์มากที่สุดคือ การเยี่ยมเกษตรกรที่บ้านและไร่นา รองลงมาได้แก่ การที่เกษตรกรมาพบที่สำนักงาน การฝึกอบรมวิชาชีพแก่เกษตรกร การใช้เอกสารเผยแพร่ การจัดนิทรรศการแสดงตัวอย่างของจริง ส่วนเรื่องที่ไม่ค่อยจะเห็นด้วยหรือมีทัศนคติปานกลาง ได้แก่ การกำหนดวันปฏิบัติงาน 2 วัน/สัปดาห์ เพราะทำให้เวลาในการเยี่ยมเกษตรกรน้อยลง การใช้เป็นสถานที่ให้เกษตรกรมาติดต่อขอคำแนะนำ ใช้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสานการณ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวของเกษตรกร ใช้ติดต่อประสานงานของหน่วยงานอื่นกับเกษตรตำบล อาจเป็นเพราะว่าเกษตรกรและเจ้าหน้าที่

หน่วยงานอื่นให้ประโยชน์ในเรื่องเหล่านี้น้อย ส่วนป้ายแสดงแผนการเยี่ยมประจำเดือน อาจเป็นไปได้ว่าเกษตรกรตำบลมักจะล้มเปลี่ยนแปลงรายการวัน เวลาเยี่ยมเกษตรกร หากผู้บังคับบัญชาติดตามนิเทศงานพบเห็นอาจเป็นโทษกับตนเองได้ การใช้เป็นสถานที่ฝึกอบรมที่ปรับเปลี่ยนทดสอบแปลงส่งเสริม และรวบรวมขยายพันธุ์ต้น อาจเป็นเฉพาะการจัดหาสถานที่ที่มีบริเวณกว้างและเหมาะสมยาก กรมส่งเสริมการเกษตร (2534 : 12) พบว่า สาเหตุที่เกษตรกรไม่ใช้ประโยชน์พื้นที่รอบ ๆ ศูนย์ฯ เนื่องจากพื้นที่รอบศูนย์ฯ ไม่มี ส่วนศูนย์ฯ ที่มีพื้นที่เพียงพอจะใช้ประโยชน์ทุกศูนย์ฯ โดยภาพรวมเกษตรกรไม่ค่อยเห็นด้วยหรือมีทัศนคติปานกลางต่อศูนย์ฯ ตรงกับงานวิจัยของ กรมส่งเสริมการเกษตร (2534 : 13) พบว่า ภาพรวมของศูนย์ฯ โดยทั่วไปไม่ค่อยดีเท่าที่ควร

สรุปภาพรวมทัศนคติของเกษตรกรตำบลต่อระบบส่งเสริมการเกษตรอยู่ในเกณฑ์ดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทรงศักดิ์ (2528 : บทคัดย่อ) และอัจฉนา (2528 : บทคัดย่อ) พบว่าทัศนคติของเกษตรกรตำบลต่อระบบส่งเสริมการเกษตรอยู่ในเกณฑ์ดีเช่นเดียวกัน

ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะส่วนบุคคลกับทัศนคติของเกษตรกรตำบลต่อระบบส่งเสริมการเกษตร

ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับทัศนคติของเกษตรกรตำบลต่อระบบส่งเสริมการเกษตร พบว่า เกษตรตำบลที่มีอายุมากมีทัศนคติที่ตร้อยละ 70.00 ส่วนเกษตรกรตำบลที่มีอายุน้อยมีทัศนคติที่ตร้อยละ 49.52 แสดงว่าเกษตรกรตำบลที่มีอายุมากและอายุน้อยมีทัศนคติต่อระบบส่งเสริมการเกษตรที่แตกต่างกัน จึงกล่าวได้ว่าอายุมีความสัมพันธ์กับทัศนคติของเกษตรกรตำบลต่อระบบส่งเสริมการเกษตร และยอมรับสมมติฐานข้างต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของเยาวลักษณ์ (2519 : 16) และสิริรัตน์ (2532 : 28) พบว่า อายุมีความสัมพันธ์กับทัศนคติและความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน และบุคคลที่มีระดับอายุต่างกัน มีผลทำให้ทัศนคติของบุคคลแตกต่างกันด้วย ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรตำบลที่มีอายุมาก อาจจะมีระยะเวลาการปฏิบัติงานในเขต 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ยาวนานกว่า ทำให้มีประสบการณ์และความคุ้นเคยกับสภาพพื้นที่บุคคล ตลอดจนวิถีชีวิตของเกษตรกรซึ่งเป็นชาวไทยมุสลิมส่งผลให้เกษตรกรยอมรับการส่งเสริมฯ ได้ดีกว่า

ส่วนตัวแปรอื่น ๆ คือ เพศ สถานภาพสมรส ศาสนา ภาษา ภูมิภาค ระดับการศึกษา และประสบการณ์การฝึกอบรม พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากจำนวนเกษตรกรตำบลที่ศึกษามีจำนวนน้อย ทำให้ไม่เห็นข้อแตกต่างที่เด่นชัด หรืออีกนัยหนึ่งความสามารถระหว่างเพศหญิงกับเพศชาย สถานภาพการสมรสเป็นอิสระกับสมรสแล้ว การนับถือศาสนาพุทธกับศาสนาอิสลาม การใช้ภาษาไทย กับภาษาไทยร่วมกับภาษามลายูในการติดต่อสื่อสารกับเกษตรกร การมีภูมิลำเนาอยู่ในเขต 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้กับนอกเขตฯ ระดับการศึกษา ป.วท., ป.วช., ป.วส. กับปริญญาตรี และการมีประสบการณ์การฝึกอบรมฯ น้อย (1-3 ครั้ง) กับมาก (4-6 ครั้ง) ในการส่งเสริมการเกษตรพอ ๆ กัน จึงไม่ยอมรับสมมติฐานข้างต้น

ความคิดเห็นของเกษตรกรตำบล

จำนวนปีที่เกษตรกรตำบลควรอยู่ปฏิบัติงานในแต่ละพื้นที่ส่วนใหญ่เห็นว่า ควรอยู่นาน 4 ปี ทั้งนี้เพราะถ้าอยู่นานอาจทำให้เกิดความเบื่อหน่ายทั้งเกษตรกรตำบลและเกษตรกรผู้รับการส่งเสริม สำหรับครัวเรือนเกษตรกรที่ควรรับผิดชอบ เห็นว่าจำนวนครัวเรือนเกษตรกรเท่าใดก็ได้แต่ไม่ควรเกิน 1 ตำบล ส่วนหน้าที่ความรับผิดชอบส่วนมากเห็นว่ามีความเกินไป โดยเฉพาะงานมอบหมายอื่น ๆ เช่น การทำหน้าที่เป็นผู้แทนกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในระดับตำบล และการปฏิบัติงานตามคำสั่งต่าง ๆ ของอำเภอ ซึ่งมีผลกระทบกับการปฏิบัติงานตามแผนการเยี่ยมเกษตรกร สำหรับภารกิจหน้าที่ที่เกษตรกรตำบลเห็นว่าสำคัญที่สุดคือ ภารกิจบริการส่งเสริมการเกษตร การถ่ายทอดความรู้และการช่วยแก้ไขปัญหของเกษตรกร อาจจะเป็นเพราะเกษตรกรตำบลมีความใกล้ชิดกับเกษตรกรมากที่สุด และทราบถึงสิ่งที่เกษตรกรต้องการรับความช่วยเหลือ นั่นคือ ความรู้เทคโนโลยีใหม่ และคำแนะนำในการแก้ไขปัญหาในไร่นา รองลงมาคือ ภารกิจการสำรวจเก็บรวบรวมสถิติข้อมูลต่าง ๆ เพื่อช่วยเกษตรกรในการวางแผนการผลิตและเตรียมทางเลือกประกอบการตัดสินใจทำกิจกรรมของเกษตรกร

ปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรตำบล

1. ปัญหาเกี่ยวกับการฝึกอบรมประจำเดือน

การฝึกอบรมฯ เกษตรตำบลส่วนมากเห็นว่ามีปัญหาในเรื่อง การนำปัญหาของเกษตรกรมาแก้ไข ทั้งนี้เนื่องจากว่าปัญหาของเกษตรกรส่วนมากไม่สามารถแก้ไขให้แล้วเสร็จในการฝึกอบรมฯ ครั้งนั้น ๆ ได้ และไม่อาจจะนำคำตอบสู่เกษตรกรได้ในการเยี่ยมครั้งต่อไป และปัญหาการบรรยายวิชาการของนักวิชาการเกษตรนั้น อาจเป็นเพราะนักวิชาการเกษตรของสำนักงานเกษตรจังหวัดขาดความรู้และประสบการณ์หรือมีภารกิจด้านอื่น ๆ มาก ไม่สามารถเข้าร่วมในการฝึกอบรมได้ทุกครั้ง ซึ่งธงชาติ (2525 : บทคัดย่อ) พบว่าการให้ความรู้แก่เกษตรกรในการฝึกอบรมฯ ยังไม่เพียงพอ เนื่องจากไม่สามารถให้ผู้เกี่ยวข้องเข้าร่วมได้ทุกครั้ง

2. ปัญหาเกี่ยวกับการเยี่ยมเกษตรกร

การเยี่ยมเกษตรกร เกษตรตำบลส่วนมากเห็นว่ามีปัญหาในเรื่อง การเยี่ยมเกษตรกรตามแผนฯ เป็นเพราะเกษตรตำบลมีภารกิจที่ได้รับมอบหมายที่นอกเหนือจากงานส่งเสริมการเกษตรมากเกินไป เช่น ศักดิ์ศิลป์ (2528 : บทคัดย่อ) พบว่าเกษตรตำบลนอกจากจะทำหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรแล้ว ยังมีงานมอบหมายอื่น ๆ อีกหลายอย่าง ซึ่งอาจเป็นเหตุผลหนึ่งทำให้ไม่สามารถเยี่ยมเกษตรกรตามแผนฯ ได้ ส่วนปัญหาการสนับสนุนงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ เช่น การใช้น้ำมันเชื้อเพลิงของรถจักรยานยนต์ซึ่งใช้เป็นพาหนะเดินทางไม่เพียงพอ ค่าวัสดุโครงการส่งเสริมฯ แต่ละโครงการน้อยเกินไป ไม่มุ่งใจสำหรับเกษตรกรผู้จัดทำ สำหรับปัญหาการถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกร เป็นเพราะเกษตรกรส่วนใหญ่พูดและฟังภาษาไทยไม่ได้ ซึ่งต้องอาศัยเกษตรตำบลอาสาสมัคร (ล่าม) ช่วยแปล จึงอาจทำให้การถ่ายทอดความรู้ไม่เกิดประสิทธิภาพเต็มที่

3. ปัญหาเกี่ยวกับศูนย์เกษตรประจำตำบล

เกษตรตำบลส่วนมากมีปัญหาในเรื่อง การสนับสนุนงบประมาณวัสดุอุปกรณ์ และการดำเนินงานที่ศูนย์ฯ อาจเป็นเพราะเท่าที่ผ่านมาการจัดสรรงบประมาณเกี่ยวกับการดำเนินงานศูนย์ฯ โดยเฉพาะ ยังไม่มี ทำให้เกษตรตำบลขาดงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ สำหรับการดำเนินงาน เป็นเหตุให้ศูนย์ฯ ขาดคุณภาพไม่เป็นที่สนใจที่จะใช้ประโยชน์จากเกษตรกร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเท่าที่ควร

ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอเสนอแนะข้อคิดเห็นบางประการ อันจะเป็นประโยชน์ต่องานส่งเสริมการเกษตรในเขต 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังนี้

1. ควรกำหนดหลักสูตรการปฏิรูประบบราชการที่บรรจุแต่งตั้งให้เข้ารับราชการใน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ก่อนลงมือปฏิบัติงานในพื้นที่ เพื่อให้ทราบถึงสภาพทั่วไปของพื้นที่ บุคคล วัฒนธรรม เนียมประเพณี และความเชื่อของท้องถิ่น
2. ควรกระตุ้นให้เกษตรตำบลหาความรู้เพิ่มเติมไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อม ทั้งนี้ เพื่อให้เกษตรตำบลสามารถให้ความช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาของเกษตรกรได้รวดเร็วยิ่งขึ้น โดยไม่ต้องนำปัญหาเข้าที่ฝึกอบรมประจำเดือนมากเกินไปจนความจำเป็น
3. ควรพิจารณาสร้างขวัญและกำลังใจแก่เกษตรตำบลที่กำลังปฏิบัติงานใน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ให้มากขึ้น เช่น เพิ่มอัตราค่าพิจารณาเลื่อนขั้นเงินเดือนกรณีพิเศษ ตลอดจนการอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับสวัสดิการต่าง ๆ ที่เกษตรตำบลควรจะได้รับ
4. ควรพิจารณาบทบาทภารกิจและหน้าที่ความรับผิดชอบของเกษตรตำบลให้ชัดเจน เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานตามแผนการเชื่อมโยงได้อย่างมีประสิทธิภาพ
5. ควรพิจารณาจัดสรรงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์สำหรับการดำเนินงานศูนย์ฯ ให้เพียงพอ เพื่อให้การดำเนินงานกิจกรรมศูนย์ฯ มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์กับเกษตรกรและผู้เกี่ยวข้องอย่างแท้จริง

6. ควรพิจารณาสนับสนุนแนวเกษตรกรใน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้เข้าศึกษาต่อด้านการเกษตร ในระดับวิชาชีพ หรือระดับอุดมศึกษา เพื่อเข้าปฏิบัติงานด้านส่งเสริมการเกษตรให้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยทัศนคติของเกษตรตำบลต่อระบบส่งเสริมการเกษตรใน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ปีพุทธศักราช 2535 และเป็นการศึกษาถึงปัจจัยบางประการเท่านั้น จึงมีข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

1. ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเฉพาะทัศนคติของเกษตรตำบล ที่ทำหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในท้องที่ตำบล ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของทางราชการ แต่ยังมีเกษตรกรตำบลอาสาสมัคร เกษตรหมู่บ้าน และผู้แทนเกษตรกรรายย่อย ซึ่งเป็นตัวแทนของเกษตรตำบลที่น่าสนใจที่จะทำการศึกษาวิจัย ในฐานะเป็นผู้ทำหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในระดับตำบล หมู่บ้าน

2. เนื่องจากพื้นที่ 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีลักษณะพิเศษ กล่าวคือ เกษตรกรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งมีภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ และค่านิยมที่แตกต่างกับเกษตรกรในพื้นที่อื่น ๆ จึงน่าสนใจที่จะศึกษาวิจัยถึงคุณลักษณะของเกษตรตำบลที่เป็นที่ต้องการของเกษตรกรใน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อเป็นประโยชน์ในการบรรจุแต่งตั้งบุคลากรให้เหมาะสมต่อไป